

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА СКУЛЬПТУРИ

Н.В. ПОГРІБНЯК

Україна, м.Запоріжжя, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної
освіти

Значення естетичного розвитку особистості як важливого важеля суспільного прогресу зростає в перехідні епохи, що вимагають від людини підвищеної творчої активності, напруги всіх її духовних сил. Саме такий період переживає нині наша країна. Запас міцності при здійсненні реформ не в останню чергу визначається естетичним потенціалом суспільства. Зазначене актуалізує проблему формування естетичної культури особистості і суспільства в цілому, що потребує створення для цього сприятливих умов. В естетичній культурі виокремлюється художня культура, як вид культури суспільства, що полягає в образно-творчому відтворенні природи, суспільства і життєдіяльності людей засобами народної художньої культури і професійного мистецтва.

Естетична культура людини є результатом активного, творчого опанування нею культурною спадщиною суспільства, що здійснюється в процесі естетичного виховання, метою якого є формування високого рівня естетичної культури особистості, її здатності до естетичного сприйняття дійсності.

Перш, ніж розкрити питання щодо впливу мистецтва скульптури на розвиток естетичної культури дітей дошкільного віку, з'ясуємо поняття “естетична культура”

Естетична культура – це сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності, творів мистецтва, потреби вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу [7]. Її рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, смаків, потреб, ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах.

Особливим засобом розвитку естетичної культури дітей дошкільного віку є мистецтво: література, музика, скульптура, архітектура, народна творчість, живопис тощо. Процес впровадження мистецтва в освіту залишатиметься кволим, якщо не поширювати роз'яснювання його переваг в освітньому процесі та не використовувати їх на належному рівні як в ДНЗ, так і в загальноосвітніх школах. Рівень культури підростаючого покоління може від цього багато втратити.

Особливий вплив на становлення та розвиток дитини дошкільного віку має особистісно-розвивальний потенціал мистецтва. Мистецтво у соціумі виконує різні функції: соціально-перетворювальну, гедоністичну, естетичну, сугестивну, виховну, інформаційно-комунікативну, пізнавально-евристичну. В освітніх закладах, зокрема в ДНЗ, мистецтво своєрідними засобами збагачує індивідуальний досвід дитини, залучає особистість до пізнання світу художніх образів і самопізнання.

З огляду на це, спробуємо осмислити організацію життєдіяльності дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва, з метою комплексно-особистісного розвитку цілісної гармонійної особистості, з власною “картиною світу” та усвідомленням цінності свого життя. У системі ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям чільне місце посідає мистецтво. А.М. Богуш зазначає, що при ознайомленні з образотворчим мистецтвом необхідно враховувати: особливості сприйняття й пізнання дітей дошкільного віку; володіння прийомами керівництва розвитком художнього сприймання через мистецтво; необхідність створення у свідомості й емоційному розвитку дитини фундаменту художніх уявлень, які стануть в подальшому підґрунтям для навчання [1].

Для того щоб навчити дітей розуміти мистецтво, насолоджуватись ним, педагогу треба багато знати, вміти, бачити, відчувати, заохочувати. Без розвитку почуттів, без формування радості спілкування з мистецтвом ця мета не може бути досягнута.

Ознайомлення з образотворчим мистецтвом забезпечує не лише естетичний розвиток, а й впливає на формування творчої активності дитини дошкільного віку, здатності не лише сприймати, а й оцінювати красу в природному й соціальному довкіллі, примножувати її результатами власної естетично значущої діяльності. Серед таких видів образотворчого мистецтва, як живопис, архітектура, графіка, декоративно-прикладне мистецтво, особливе місце займає скульптура. Розглянемо своєрідність скульптури як виду образотворчого мистецтва та особливості її використання в освітньому процесі дошкільного навчального закладу.

Скульптура – вид образотворчого мистецтва, який відображає, тлумачить і оцінює дійсність засобами обсяжних пластичних образів та просторових форм [4]. У порівнянні з живописом та графікою скульптура охоплює більш обмежене коло об’єктів. Історично склалося, що в скульптурі частіше втілюється образ людини, рідше тварини, птахів, ще рідше – природа і речі.

У навколишній дійсності діти зустрічаються з творами скульптури різних видів (монументальною, станковою, скульптурою малих форм тощо). При сприйнятті пластичного образу дитиною дошкільного віку необхідно навчити її розуміти специфіку

“мови” скульптури (тривимірне зображення предмету в реальному просторі), збагачуючи її уявлення новими способами художнього бачення.

На відміну від живопису, графіки образи скульптури мають реальний об’єм і специфічний матеріал, що викликає у споглядача бажання доторкнутися до скульптури, зрозуміти пластичну позу, ритмічну композицію. Оскільки скульптура відноситься до просторових видів образотворчого мистецтва, її образи вимагають кругового огляду з різних боків (Н.Н. Волков). Дослідження вчених (Т.Г. Казакова, Т.С. Комарова, Н.П. Сакуліна, Е.А. Флеріна та ін.) довели, що діти дошкільного віку при цілеспрямованому навчанні здатні сприймати і розуміти мистецтво скульптури [3]. З огляду на зазначене, виокремлюючи важливу роль скульптури в становленні особистості, її впливу на формування художніх смаків, духовних потреб, розвитку творчої активності особистості Н.А. Ветлугіна, Н.П. Сакуліна, Е.А. Флеріна наголошували про необхідність використання скульптури в роботі з дітьми, враховуючи вікові особливості дітей дошкільного віку (специфіку психічного розвитку, малий життєвий, художній досвід тощо). Фахівці переконані, що найбільш доцільним є використання в роботі з дітьми, перш за все, скульптури анімалістичного жанру.

Світ тварин захоплює дітей. Анімалістична скульптура дає не тільки уявлення про об’ємну форму тварини, але і дозволяє осмислити її характерну суть, яку скульптор відчув і зобразив за допомогою специфічних засобів виразності. Скульптури-анімалісти, не копіюючи життєві явища, підкреслюють психологічні характеристики тварини, відображаючи її внутрішній світ (роботи В.А. Ватагіна), або прагнуть підкреслити декоративність, пластичність форми (роботи І.С. Ефімова). Зазначене є доступним для сприйняття дітьми дошкільного віку. Без організації навчання дітей правильному сприйняттю скульптури діти не здатні зрозуміти достоїнства та специфіку цього виду образотворчого мистецтва, який не можна замінити живописом, графікою, де зображення дане на площині. З іншого боку, не розуміючи виразності об’ємних форм скульптурної композиції, значення кругового огляду при її сприйнятті (при якому діти можуть розглядати скульптуру з різних сторін, що дає їм можливість кожного разу по-новому сприймати образ), діти не завжди, в практичній діяльності, можуть достатньо повно виразити задум в ліпленні. Певні знання скульптурного матеріалу, як засобу передачі образу, допоможуть їм цілеспрямовано обирати різні матеріали (глину, пластилін тощо) відповідно до обраної теми.

Елементарні знання про скульптуру дають можливість дітям робити висновки, міркувати, порівнювати пластичні образи. Різноманітність скульптурних матеріалів (камінь, дерево, метал, кераміка тощо) значно збагачує сенсорний досвід дітей, а невеликі

за розміром скульптури малих форм роблять її доступною для сприйняття кожною дитиною. Ознайомлюючи дітей дошкільного віку зі скульптурою, можна сформувати цілісний аналітичний підхід до образів скульптури, що дозволяє кожній дитині на основі свого життєвого, художнього досвіду “по-своєму” уявляти, осмислювати в скульптурі розвиток сюжетної дії. Залучення дітей до скульптури сприяє підвищенню рівня їх естетичного сприйняття, прояву естетичних почуттів, розвитку образного мислення, мовлення, уяви. А такі ефективні методи і прийоми навчання як творчі завдання, доручення, ігрові і пошукові ситуації, бесіди, розповіді вихователя, дидактичні ігри, запитання, зіставлення двох контрастних скульптур, читання казок тощо, сприяють закріпленню нових знань, практичних умінь та спонукають дітей до активної, самостійної діяльності. У процесі виконання творчих завдань у дітей формуються уміння оперувати образами скульптури. Діти, які естетично сприймають скульптуру, під час самостійної діяльності більш усвідомлено використовують виразні засоби та різноманітний матеріал (глина, пластилін тощо).

Отже, ознайомлення зі скульптурою як видом мистецтва впливає на формування у дитини естетичної культури, дає змогу їй виразити свій характер, внутрішній світ, осмислити і пережити культурні цінності.

Література

1. Богуш А.М., Гаврик Н.В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: Підручник для ВНЗ. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – С.188-219.
2. Ветлугина Н.А. Методы эстетического воспитания и художественного обучения. – М.: Просвещение, 1980. – С. 200-208.
3. Волков Н.Н. Восприятие произведений живописи и скульптуры. – Л.: ЛГУ, 1971. – С. 281-298.
4. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей: Навч. посібник // Під ред. Коновець С.В. – Запоріжжя: Канон, 2001. – 160 с.
5. Казакова Т.Г. Теория и методика развития детского изобразительного творчества: Учеб. пособ. / Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2006. – С.86-98.
6. Огурцова С.В. Дитина в світі скульптури. – Донецьк: Лебідь, 2002. – 68 с.
7. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Підручник. /За заг. ред. Г.В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – С. 21-100.